

MISTRZOSTWO PEDAGOGICZNE JANUSZA KORCZAKA I ANTONIEGO MAKARENKI W KSZTAŁTOWANIU OSOBOWOŚCI

Kluczową postacią w procesie wychowania była i pozostaje osobowość pedagoga-wychowawcy. Janusz Korczak i Antoni Makarenko uważali, że wychowywać osobowość może tylko osobowość, dlatego pedagogom – wychowawcom należy postawić następujące wymagania: wysoki poziom kultury ogólnej, humanistyczne ukierunkowanie, obecność określonego celu wychowania, psychologiczno-pedagogiczne przygotowanie, krytyczna ocena własnego pedagogicznego doświadczenia, doskonałe fachowe i twórcze panowanie nad techniką i technologią wychowawczego procesu. Od poziomu umiejętności pedagogicznych zależy efektywność współdziałania pedagoga z wychowanymi oddzielnie i cały proces wychowania (musi go cechować: humanizm, demokratyczność, naukowość, tworzenie optymalnych warunków dla kształtowania osobowości.¹

Obaj pedagodzy humaniści wysoko cenili pracę pedagoga, niejednokrotnie podkreślali jej skomplikowanie i trudność. W systemie wychowawczym Janusza Korczaka, wychowawcy byli aktywnymi uczestnikami samorządu wychowanków, pełnili w nim odpowiedzialne funkcje. W tym sekretarza rady samorządu, sądu koleżeńського, okazywali pomoc w dyżurach. Współpraca pedagogów z dziećmi przebiegała na zasadzie partnerstwa i równości.² Do zakładów opiekuńczych Janusza Korczaka bardzo starannie dobierano personel. Jednym z głównych kryteriów doboru pedagogów było pozytywne nastawienie wychowanków do wychowawcy. Przestrzegano zasady, że człowiek, którego dzieci nie lubią, nie może wychowywać. Pedagoga musi charakteryzować świadoma postawa do samego siebie, żeby wiedział kim jest w rzeczywistości i kim może być w stosunku do dzieci.³ Aby osiągnąć mistrzostwo pedagogiczne należy szukać własnej drogi, analizować własne codzienne doświadczenie i nabytą teoretyczną wiedzę.⁴

¹ Ширман А.Л. Психологические черты личности советского человека в работах А.С. Макаренка // Советская педагогика - 1950. - № 3. - С. 81-95.

² Паперна Г.О., Науменко Ф.І., Новатор радянської педагогіки, Львів, Вільна Україна, 1948, 148 с.

³ Дубасенюк О. Методи формування професійної умілості майбутніх учителів // Шлях освіти. - 1998. - № 3. - С. 37-40; Ніжинський М.П. Життя і педагогічна діяльність А.С.Макаренка. -К.:Рад. школа, 1958. -218 с.

⁴ Макаренко А.С. Книга для батьків. - К.: Радянська школа, 1978. 420 с.

Antoni Makarenko uważał, że wszystkie zmiany, które zachodzą w zespole dzieci są związane bezpośrednio z nauczycielem. Dla niego było nadzwyczaj ważne, żeby wychowawca był „aktywnie działającym organizmem, świadomie skierowanym na pracę wychowawczą”.⁵ Pedagog ukraiński również bardzo starannie dobierał kolektyw pedagogiczny kierując się założeniem, że nie powinien być on utworzony przypadkowo lecz rozumnie. Pracę wychowawczą uważał za najcięższą i najodpowiedzialniejszą, która wymaga pracowitości, entuzjazmu, miłości do swej sprawy, gotowości do pokonywania trudności.⁶

Antoni Makarenko mistrzostwo pedagogiczne utożsamiał z umiejętnością organizatora. W wychowaniu widział tego rodzaju organizację działalności życiowej kolektywu i panujących w nim stosunków, w której za pośrednictwem bezpośredniego i pośredniego wpływu zachodzi ciągły proces kształtowania osobowości, kiedy jego efektem jest organizacja wychowawczego środowiska, wzbogaceni w osobiste i grupowe wartości.⁷

Głównym warunkiem mistrzostwa pedagogicznego jest miłość do dzieci polegająca na odpowiednim ich postrzeganiu i zapewnieniu im praw, aby mogły być tym kim są. Trzeba patrzeć na niektóre rzeczy z pozycji dziecka, umieć wejść w jego świat uczuć i wyobraźni. Takie podejście jest możliwe pod warunkiem obecności u pedagoga takich cech jak: empatia, umiejętność wczuwania się w innego człowieka, współprzeżywania, ponieważ w sferze uczuć dziecko jest inne. Dlatego głównym zadaniem wychowawcy jest nie pojmować, a wyczuwać wspólnie z nim, jak dziecko cieszyć się, smucić, kochać i gniewać się, obrażać, wstydzić. Tylko w tym przypadku wychowawca będzie mógł przemyśleć efektywność zastosowania w swojej działalności metod, zauważać najtrudniejsze chwile w życiu dziecka, to co gnębi dziecięcą osobowość, lub poprawia jej samopoczucie.

Ważnym elementem pedagogicznych umiejętności, skutecznej realizacji, celów wychowawczych są osobiste cechy pedagoga, który powinien swoim wysokim moralnym poziomem wywołać w nich powagę, wiarę w siebie, być autorytetem w ich oczach jako wychowawca i jako człowiek.

Warunkiem umiejętnej organizacji pedagogicznego procesu jest chęć samopoznania, pragnienie samodoskonalenia się, poszukiwanie lepszych wariantów współpracy z dziećmi na podstawie analizy własnego, pedagogicznego doświadczenia, przemyślenia przyczyn błędów i pomyłek, a także poszukiwania unikania ich w dalszej działalności, a także odpowiedzialność za swoje zachowanie przed dziećmi i kolegami.

⁵ Макаренко А.С. Сочинения. В 7-ми томах / Редкол.: А.И. Каиров (глав. ред.) й др. - М.: Академия пед. наук РСФСР. - 1958, с. 172.

⁶ Тамże.

⁷ Український педагогічний словник / Укл. С. Гончаренко. 1998.-375 с.

Jednocześnie J. Korczak i Antoni Makarenko uważali, że praca pedagoga tylko wtedy będzie owocować, gdy zechce on głęboko i wszechstronnie poznać fizyczny, psychiczny i społeczny rozwój dziecka. Dlatego wpływ pedagoga na wychowanków powinien zachodzić tylko pod warunkiem gruntownej wiedzy o indywidualnych osobliwościach każdego podopiecznego, musi on dążyć do wykrycia zainteresowań, skłonności każdej osobowości i rozwijać je.⁸

Polski pedagog był głęboko przekonany, że główną metodą poznawania dzieci jest badanie. Aktywnie stosowane przez niego w działalności praktycznej metody rozszerzenia wiedzy o dziecku zostały zaczerpnięte z medycyny. Dzięki niej nauczył się wiązać ciężkie i sprzeczne zjawiska w logiczny obraz poznawania. Jako lekarz dla gruntownego poznawania dzieci wykorzystywał metody badań klinicznych, które z jego punktu widzenia miały duże znaczenie dla wychowawcy, ponieważ dostarczały mu nowe doświadczenia, wpływały na jego poglądy i uczucia. Połączenie pedagogicznej i psychologicznej analizy z dokładnością medyczną i wszechstronnością w poznawaniu i uzasadnianiu problemów każdego wychowanka, pozwala z całości pedagogicznej wiedzy wybrać najlepsze formy wpływu pedagogicznego. Taka pozycja jest nadzwyczaj aktualna w obecnej chwili w przygotowaniu pracowników pedagogicznych, socjalnych i potrzebuje głębokiego poznania odnośnie do zastosowania w praktyce współczesnej działalności pedagogicznej.⁹

Wybitni pedagodzy w praktycznej działalności stosowali długotrwałe obserwacje każdego wychowanka z osobna, oparte na analizie poszczególnych faktów, co umożliwiało podjąć działania w celu osiągnięcia sukcesu w tym poszczególnym przypadku. Dlatego z ich punktu widzenia istotne jest prowadzenie dziennika w celu notowania spostrzeżeń wychowanków, analizy zjawisk kryzysu lub przełomu, które bywają u dzieci w różnym wieku. Tego rodzaju notatki są „cennym materiałem do poznawania bez którego traci się dużo ważnych momentów wychowania”.¹⁰ Badania spuścizny pedagogów świadczą o tym, że obaj prowadzili specjalne dzienniki, w które wpisywali wiadomości o wydarzeniach i podsumowania dnia, epizody z życia wychowanków.

Za istotny element mistrzostwa pedagogicznego pedagodzy humaniści uważali estetyczność i wyrazistość zewnętrznego wyglądu zachowania, które powinny odpowiadać poziomowi kultury.

Na osobliwą uwagę zasługuje zagadnienie fachowej kompetentności pedagoga, która jest ważnym czynnikiem dla rozwoju jego umiejętności. A. Makarenko uważał, że o fachowej kompetencji nauczyciela w znacznym stopniu świadczy nie suma osiągniętej przez niego wiedzy, a jego światopogląd i własne cechy charakteru, ponieważ w życiu ważna jest harmonia. Ona ujawnia się

⁸ Костюк Г.С., Избранные педагогические труды. - М., 1988. - 301 с.

⁹ Korczak J., *Pisma wybrane*, T. I-IV, Warszawa 1984.

¹⁰ Korczak J., *Jak kochać dziecko*, Warszawa-Kraków, Wyd. II, J. Mortkowicz, 1929, 265 s.

wtedy, gdy wiedza znalazła swoje miejsce w duszy i filozofii, która określa człowieka i jego światopogląd.

Podstawową ideą utworów Janusza Korczaka i Antoniego Makarenki jest przyzwyczajanie pedagogów do zwiększenia własnych kompetencji, rozwoju i rozszerzania pedagogicznych zdolności. Wymaga to wysiłku ze strony pedagoga, czytania książek, analizy nabytych teoretycznych podstaw łączenia z przemyśleniem własnych codziennych doświadczeń, poszukiwania i doboru rozwiązań pośród dużej ilości optymalnych środków i form wpływu na wychowanków. Korczak był przekonany, że im częściej wychowawca będzie skłonny do przemyśleń, tym szybciej będzie doskonalił się i prawdopodobnie uniknie pomyłek, które powstają z błędnych założeń.

Analiza dorobku pedagogicznego wybitnych pedagogów świadczy o ich podobieństwie poglądów na problem techniki pedagogicznej. Powinna ona charakteryzować się konsekwentnością, logicznością i określać styl, barwę, cały system wychowania. Pedagogiczna technika obejmuje „proces technologiczny, uwzględnianie operacji, pracę konstruktorską”, która jest realizowana za pośrednictwem zastosowania przez wychowawcę w praktycznej pracy z dziećmi odpowiednich metod, środków, form.¹¹ Właśnie za pośrednictwem pedagogicznej techniki wykrywa się wewnętrzny potencjał pedagoga, dzięki czemu są osiągane najwyższe szczyty umiejętności.

A. Makarenko zaliczył do komponentów pedagogicznej techniki specjalne osobowościowe umiejętności, z których powinien korzystać pedagog: prawidłowe ustawienie głosu, prawidłowe stosowanie mimiki, umiejętność sterowania swoimi nastrojami, sugestywne wyrażanie myśli i uczuć, a także dopasowanie własnego zachowania do okoliczności.

A. Makarenko i J. Korczak pozostawiając nadzwyczaj dużą i bogatą teoretyczną spuściznę, najpierw byli utalentowanymi praktykami, wielkimi mistrzami własnej sprawy. Posiadali oni wysoki poziom rozwoju humanistycznych cech osobowości – optymizm poglądów, wiara w zwycięstwo i człowieka.

Pedagogiczne mistrzostwo Korczaka i Makarenki kształtowało się na podstawie analizy twórczej ich doświadczenia, które było naznaczone dążeniem do lepszego poznawania jutra, doskonalenia własnej pedagogicznej działalności. Zamiłowanie do własnego zawodu, wiara w jego znaczenie, dążenie do tworzenia lepszego społeczeństwa, przekonanie o tym, że wybrana droga zajmuje nadzwyczaj ważne miejsce w jego kształtowaniu i rozwoju były bodźcem w ich twórczej działalności. Osiągnięciu pedagogicznych umiejętności przez J. Korczaka i A. Makarenki sprzyjało również osobliwe pojmowanie dzieciństwa i jego znaczenia w procesie kształtowania osobowości.

¹¹ Макаренко А.С. Сочинения. В 7-ми томах / Редкол.: А.И. Каиров (глав. ред.) й др. - М.: Академия пед. наук РСФСР. - 1958.

Joanna Gajda

MISTRZOSTWO PEDAGOGICZNE JANUSZA KORCZAKA I ANTONIEGO MAKARENKI W KSZTAŁTOWANIU OSOBOWOŚCI

Streszczenie

Na podstawie analizy twórczej spuścizny J. Korczaka i A. Makarenki w artykule wyodrębniono podobne podejścia do zagadnienia mistrzostwa pedagogicznego, które nie utraciło swej aktualności do dziś. Do najważniejszych umiejętności pedagogicznych należą: humanistyczne ukierunkowanie działalności, zawodowe kompetencje, które przewidują umiejętność samopoznawania, kompleksowe poznanie dziecka i krytyczne spojrzenie na własną pedagogiczną działalność, stałe pragnienie zawodowego doskonalenia, posiadanie koniecznych zawodowo osobistych walorów, wysoki kulturalno-moralny poziom osobowości pedagoga.

Іоанна Гайда

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯНУША КОРЧАКА ТА АНТОНА МАКАРЕНКА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Резюме

У статті на основі аналізу творчої спадщини Януша Корчака та Антона Макаренка виділено схожі підходи до проблеми педагогічної майстерності, які дотепер не втратили своєї актуальності. До найважливіших педагогічних умінь належать: гуманістична спрямованість діяльності, професійна компетентність, яка передбачає вміння самопізнання, комплексне пізнання дитини і критичний погляд на власну педагогічну діяльність, постійне бажання педагогічного вдосконалення, володіння необхідними професійно-особистісними достоїнствами, високий культурно-моральний рівень особистості педагога.

Joanna Gajda

PEDAGODICAL MASTERSHIP OF JANUSZ KORCZAK AND ANTONII MAKARENKO IN PERSONALITY SHAPING

Summary

On the basis of the works analysis of Janusz Korczak and Antoni Makarenko there have been pointed out their similar pedagogical approach which has not lost any value in the present times. The most important issues are: humanistic activity approach, vocational competence, (which takes into account the ability of getting to know yourself), getting to know the child, critical assesment of pedagogical education, constant desire to improve yourself in the profession, having the necessary personality and cultivating high cultural and moral values in the personality of the teacher.